

Mövzu 14. Afrika turizm regionu dövlətlərində beynəlxalq turizmin müasir vəziyyəti.

Plan.

1. Misirin coğrafi mövqeyi, iqlim şəraiti və dövlət quruluşu, əsas turizm mərkəzləri.
2. Misirin turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.
3. Əlcəzairin coğrafi mövqeyi, turizm marağı yaradan rekreasiya ehtiyatları.
4. Əlcəzairin turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.
5. Tunisin coğrafi mövqeyi, iqlim şəraiti və əsas turizm mərkəzləri.
6. Tunis Respublikasının əsas turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.
7. Mərakeşin coğrafi mövqeyi, relyefi, iqlim şəraiti və əsas turizm mərkəzləri.
8. Mərakeşin turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.
9. Keniyanın əsas turizm mərkəzləri və bölgələri.
10. CAR-ın coğrafi mövqeyi, iqlim şəraiti və əsas rekreasiya ehtiyatları.
11. CAR-ın turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.

1. Misirin coğrafi mövqeyi, iqlim şəraiti və dövlət quruluşu, əsas turizm mərkəzləri.

Misir Sudan, Liviya, İsrail və Fələstin dövlətləri ilə həmsərhəddir. Qırmızı və Aralıq dənizinin suları ilə əhatə olunmuşdur. Hind okeanından Aralıq dənizinə ən qısa su yolu olan Süveyş kanalı Misirin ərazisində yerləşir. Ölkə ərazisinin 96%-i səhralıqlar: qərbdə Liviya, şərqdə Ərəbistan, cənubda isə Nubiya səhraları yerləşir. Liviya səhrasında dəniz səviyyəsindən aşağı bir neçə çökək ərazi vardır. Kattar çökəkliyi 18 min km² ərazini əhatə etməklə dəniz səviyyəsindən 133 m aşağıda yerləşir. Ərəbistan səhrasının bir hissəsini hündür olmayan yastı dağlar tutur. Sinay yarımadasının şimalı-səhra, cənubu isə dağlıqdır. Cəbəl-Katrin dağı (2637 m) Misirin ən yüksək zirvəsidir.

Nil çayı Misirin yeganə çayı olmaqla təxminən 1500 km məsafədə Sudanla sərhəddən başlayaraq Aralıq dənizinə qədər bütün ölkə ərazisindən keçir. Asuan bəndinin yaratdığı Naser gölü ölkənin cənubunda yerləşir. Nil çayının bütün axarı boyu sahilləri qayalıqlarla əhatə olunmuş ensiz vadilərdən ibarətdir.

Ölkə ərazisinin böyük hissəsi, günəşli günlərin bol olduğu isti quru iqlimə malikdir. Şimal sahil rayonları və Nil deltasının iqlimi isə Aralıq dənizi tiplidir. Bu bölgədə orta illik yağıntının miqdarı 150-200 mm təşkil edir. Cənuba doğru iqlimin kontinentallığı və sutkalıq temperatur amplitudu kəskin artır. Ərəbistan və Liviya səhralarında qışda suyun səthi donur, dağların zirvəsi isə qarla örtülür.

İyul-sentyabr ayları Misir üçün daha isti aylar hesab edilir. Aprel-may aylarında səhralardan əsən isti, isti quru küləklər xarakterikdir. Bu küləklər fasilələrlə 50 gün müddətinə əsdiyi üçün "Xəmsun" adlanır. Xəmsun dövründə havanın istiliyi 40 dərəcəyə çatır. İlin ən sərin vaxtı dekabr-mart aylarına təsadüf edir.

İsgəndəriyyə, Giza və Port-Səid ölkənin ən böyük şəhərləri, İsgəndəriyyə, Port-Səid və Süveyş isə limanlarıdır.

Dövlət quruluşuna görə prezident respublikasıdır. İnzibati-ərazi cəhətcə 26 quberniyaya bölünür. Misir 28 fevral 1922-ci ildə Böyük Britaniyadan müstəqillik əldə etmişdir. 1952-ci ildən 23 fevral İnqilab günü-Milli bayram kimi qeyd olunur. İcraedici hakimiyyət prezidentə və Nazirlər Şurasına rəhbərlik edən Baş Nazirə məxsusdur.

Misirin mövcud çoxsaylı maddi-mədəniyyət abidələri xarici turistləri özünə cəlb edir. Misirin turist marağı yaradan maddi-mədəniyyət abidələri əsasən Qahirə, İsgəndəriyyə, Asuan və Luksor şəhərlərində yerləşir. Bundan əlavə Qırmızı dəniz sahillərində dəniz kurortları olan Xurqada, Şarm-əl-Şeyx və Əl-Quna da turistlərin cəmləşdiyi yerlərdəndir.

2. Misirin turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.

Misirin əsas turizm mərkəzlərindən biri hesab edilən Qahirə, Nil deltası ilə vadisi sərhəddini əhatə edir. Qahirə şəhəri X əsrdə salınmış və Əl-Qahirə adlandırılmışdır. Şərti olaraq şəhər iki hissəyə bölünür: qədim və yeni şəhər. Yeni şəhərdə-müasir çoxmərtəbəli binalar, prospektlər, parklar və bağlar çoxluq təşkil edir. Qədim şəhərdə isə alçaq və yastı damları olan gil evlərin yerləşdiyi dar küçələr, göyə ucalan minarələr mövcuddur. Əmr, İbn Tul (IX əsr) və ƏL-Əzhar (X əsr) məscidləri, Sultan Həsən məscid-mədrəsəsi (XIV əsr), Məmlüklər məqbərəsi (XV əsrin sonu XVI əsrin əvvəlləri) Ərəb mədəniyyəti tarixinin mühüm abidələrindəndir. Camal Əbdül Nasir Kübra Əl-Qubbə məscidində dəfn olunmuşdur.

Giza şəhərində yerləşən firon pramidaları Böyük Sfinks çoxsaylı turistləri özünə cəlb edir.

Qahirədə Qədim Misirin qiymətli, nadir abidələri toplanmış Misir muzeyi, 700 min kitab cildinə malik olan Milli kitabxana, 1869-cu ildə Süveyş kanalının açılması şərəfinə tikilmiş Opera teatri fəaliyyət göstərir. Məşhur Qahirə Universiteti, humanitar və texniki fənlər üzrə müəllim və mütəxəssislər hazırlayan Ayn-Şəms universiteti, Misir və bir çox müsəlman ölkələri üçün ali müsəlman ruhaniləri hazırlayan Əl-Əzhar burada yerləşir.

İsgəndəriyyə turizm mərkəzi Aralıq dənizi sahilləri və Nil çayının deltasını əhatə edir. İsgəndəriyyə əsas liman şəhəri olmaqla mühüm dəmir və avtomobil

yolları qovşağındadır. Nil çayı və Mahmudiyyə kanalı vasitəsilə Qahirə ilə birbaşa əlaqə yaradılmışdır. İsgəndəriyyə şəhəri e.ə.331-ci ildə salınmışdır.

Orta əsrlər istehkamı Kayt-Bəydən başlayaraq Mümtaz Kral sarayına qədər olan 30 km-lik mənzərəli sahil zonasının turizm baxımından müasirləşdirilməsi işi başa çatdırılmışdır. Amfiteatr, Pompey sütunu, hamamlar, Anfuş və Kom-aş-Suqaf nekropollar, qədim dünyanın 7 möcüzəsindən biri olan Foros mayakı görməli yerlərdəndir. Bu mayak e.ə 280-ci ildə tikilmiş, 1375-ci ildə zəlzələlər nəticəsində dağılmış, sonradan yenidən inşa edilmişdir. Son illərdə şəhərin müasirləşdirilməsi, onu xarici turistlər üçün daha da cəlbedici etmişdir.

Luksor turizm mərkəzi e.ə. XV əsrdə Nilin sağ sahilində tikilmiş məşhur Aman-Ra məbədinin xarabalıqları ətrafını əhatə edir. Məbədin divarları fironların qələbələrini əks etdirən rəsm və yazılarla zəngindir. Luksor yaxınlığında əsas binası e.ə. XX əsrə aid digər Amon-Ra məbədi də yerləşir. E.ə. XIII əsrə aid olan 134 sütunu, fironların yürüşlərini əks etdirən freskaları olan böyük zal turistlərin xüsusi marağına səbəb olur. Luksor-Karnak rayonunda Yeni şahlıq dövrünə (e.ə. XVI-XI əsrlər) aid olan firon məqbərələri qorunub saxlanmışdır.

Deyr-əl-Bahari vadisi turistlər üçün maraqlı yerdir. Burada Firon məbədi (e. ə. XXI əsr), Çariça Xatşepsutin məbədi (e.ə. XVI əsr) turistləri cəlb edir.

Asuan şəhəri Misirin turizm baxımından görməli yerlərindəndir. İngiltərə müstəmləkəsi dövründə Asuanda o zamanın ən iri irriqasiya tikililəri və su anbarı fəaliyyət göstərmişdir. Hazırda Asuan Misirin mühüm energetika mərkəzidir.

Qərmızı dəniz sahilləri kurort bölgəsi XX əsrin 80-ci illərindən inkişaf etmişdir. Əsas turizm mərkəzləri Xurqada və Şarm-əl-Şeyx şəhərləri olmaqla Qırmızı dəniz sahillərində çimərlik turizminin inkişaf etdirilməsinə hökumət xüsusi plan qəbul etmişdir. Qırmızı dənizin sualtı dünyası idmanın sualtı növlərinin inkişafı üçün böyük imkanlar açır.

Xurqada Misirin birinci və tanınmış dəniz sahili kurortudur. Burada turistlərə qumlu çimərlikləri olan dəniz və bol günəş, sualtı qayıqla Qırmızı dənizin dibinə ekskursiyalar təklif olunur. Xurqadadan 22 km aralı əfsanəvi Əl-Ouna şəhəri yerləşir.

Xurqadanın cənubunda Quseyr və Mersə Aləm kurortları sürətlə inkişaf edir. Sinay yarımadasındakı Taba və Nüveyba məntəqələri arasındakı ərazi “Misirin Rivyerası” adlanır.

Şarm-əl-Şeyx dünya kurort tikintisinin ən son nəliyyətləri əsasında salınmışdır. Burada müxtəlif zövqlərə cavab verən otellər, kazinolar, restoranlar, diskotekalar və digər əyləncə-istirahət ocaqları vardır.

3. Əlcəzairin coğrafi mövqeyi, turizm marağı yaradan rekreasiya ehtiyatları.

Əlcəzair Mərakeş, Qərbi Böyük Səhra, Mavritaniya, Mali, Nigeriya, Liviya və Tunislə həmsərhəddir. Şimalda Aralıq dənizinin suları ilə əhatə olunur.

Relyefi şimalda dağlıq, mərkəzdə düzənlik, cənubda isə yaylalardan ibarətdir. Aralıq dənizi sahili boyu uzanan Tel-Atlas dağları dənizə doğru yaylalar şəklində enir. Cənubda orta yüksəklikli dağlar (maksimal hündürlüyü 2300 m) yerləşir. Cənubda Əlcəzair Böyük Səhrası yerləşir.

Ölkədə bir neçə kiçik çay Aralıq dənizinə tökülür. Böyük Səhra zonasında qurumuş çayların yataqlarına, qurumuş duzlu göllərə rast gəlmək olur.

İqlimi şimalda subtropikdən tropökə, cənubda isə kəskin kontinental iqlimə keçid təşkil edir. Aralıq dənizi sahillərində yanvarın orta temperaturu 5-12, iyulda 25 dərəcədir. Cənub rayonlarında yay çox isti, qış isə nisbətən soyuq keçir.

Oran, Konstantin və Annab ölkənin iri şəhərləri, Əlcəzair, Annab, Arzev, Bicya, Mostaqanem isə iri limanlarıdır.

İnzibati cəhətcə ölkə 48 vilayətə bölünür. 1830-1962-ci illərdə Əlcəzair Fransanın müstəmləkəsi olmuşdur. Qanunvericilik Fransa və İslam qanunlarına əsaslanır. 1 noyabr-İnqilab günü (1954) Milli bayram günü kimi qeyd edilir. İcraedici hakimiyyət prezidentə və baş Nazirin rəhbərlik etdiyi Nazirlər Şurasına məxsusdur. Qanunvericilik hakimiyyətini birləşənli parlament-Milli Xalq Məclisi həyata keçirir.

Qumlu çimərliklər, Konstantin şəhərinin isti su mənbələri, "Əlcəzair İsveçrəsinin" (Blid Atlası) istirahət zonaları, Xizək idmanı və ovçuluğu, palıd meşələri, Mansurun mənzərəli şalələri, çoxsaylı tarix və mədəniyyət abidələri Əlcəzairin əsas turizm ehtiyatlarıdır.

4. Əlcəzairin turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.

Turistlərin toplaşdığı əsas mərkəz olan Əlcəzair şəhəri Aralıq dənizi sahilində, Əlcəzair buxtasının qərb hissəsində yerləşir. Şəhərin qədim hissəsi (Kasba) öz arxitekturasına görə, yeni Avropa hissəsindən fərqlənir.

Şəhərin Avropa hissəsində Hökumət evi, Xalq Sarayı, Milli kitabxana yerləşir. Kasba rayonunda qala (XVI əsr), Minarəli Böyük məscid (1096), Qədim Binalar (XI-XIV əsr), Sidi Əbdürrəhman məqbərə-məscidi, Came-əl-Cədid məscidi qorunub saxlanmışdır. Milli antik dövr muzeyi, Milli incəsənət muzeyi, Etnoqrafiya və Qədim tarix muzeyi paytaxtın muzeyləri arasında daha maraqlıdır.

Əlcəzairin X əsrin əvvəllərində salınmış Oran liman şəhəri, Şimali Amerikanın qədim şəhəri Konstantin, Qədim Roma şəhərləri olan Qipas və Şerşelin, qədim ərəb şəhəri olan Mansurun qalıqları, dini və turizm mərkəzi

“Məğribin Mirvarisi” adlanan Tlemsen və s. görməli yerlər xarici turistləri cəlb edir. Konstantin şəhərində qədim Roma tikililərinin qalıqları, Əhməd bəy məscidi (XIX əsr), mədrəsə, arxeologiya və incəsənət eksponatlarının toplandığı Sirta muzeyi vardır. Tlemsendə Böyük məscid (XII əsr), Sidi bel Həsən məscidini (XIII əsr, hazırda Arxeologiya muzeyidir) qeyd etmək olar.

Ölkə turistlərə xidməti çoxsaylı mənşəli oazislərdə (vahələrdə) təşkil etmək üçün əlverişli şəraitə malikdir. İlin 9 ayı xarici turistləri qəbul etmək üçün əlverişlidir. İyun-sentyabr ayları qızgın turizm dövrü hesab edilir.

Əlcəzairə ən çox turist Fransadan gəlir. Mərakeş və Tunisdən gələn turistlərin də xüsusi çəkisi böyükdür.

Ölkədə xarici turistlərin qəbulu üçün 68 mindən artıq mehmanxana və digər yerləşmə vasitələrində yer mövcuddur. Hər il təxminən 1 milyon Əlcəzair vətəndaşı xarici səfərlərdə iştirak edir.

5. Tunisin coğrafi mövqeyi, iqlim şəraiti və əsas turizm mərkəzləri.

Şimali Afrikada yerləşən Tunis Əlcəzair və Liviya ilə həmsərhəddir. Şimalda və şərqdə Aralıq dənizinin suları ilə əhatə olunur.

Relyefi çox müxtəlifdir. Atlas dağları və dağ arası yaylalar (1500 m) ölkə ərazisinin üçdə birini təşkil edir. Mərkəzi hissədə yüksək və alçaq ovalıqlar üstünlük təşkil edir. Cənubda Böyük Səhranın şimal hissəsi yerləşir. Tunisin dəniz sahilləri şimalda sərt və sıldırım, şərqdə isə alçaq və qumludur.

Tunisin iqlimi mülayim istidir. Yayda orta temperatur 22-30, qışda isə 5-12 dərəcə arasında dəyişir. Şimal hissədə subtropik, cənubda isə tropik səhraların isti iqlimi üstünlük təşkil edir. Böyük Səhradan Sirokko adlanan isti külək zamanı temperatur 53-59 dərəcəyə çatır.

Tunis, Sfaks, Kayruan, Sus, Qabes, Monastir ölkənin iri şəhərləri, Bizerta, Qabes, Sus, Sfaks və Tunis isə əsas limanlarıdır.

İnzibati cəhətcə ölkə 23 əyalətə bölünür. Əyalətlər öz növbəsində rayonlardan ibarətdir. Tunis 20 mart 1956-cı ildə Fransadan müstəqillik qazanmışdır və həmin gün Milli bayram kimi qeyd olunur. Dövlət başçısı prezidentdir. Baş nazirin rəhbərlik etdiyi hökumət üzvləri prezident tərəfindən təyin edilir. Qanunvericilik hakimiyyətini deputatlar palatası həyata keçirir.

Tunisdə turizm biznesi inkişaf edir və iqtisadiyyatının əsas bölmələrindən birinə çevrilir. Tunis tarixi-memarlıq abidələri ilə xarici turistləri cəlb edir. Karfagen və Roma dövrlərindən məlum olan “Termal xəzinələr”, su idmanının istənilən növü, balıq ovu və ovçuluqla məşğul olmaq imkanı, ərəb atlarının yarışları turistlərin marağına səbəb olur. Açıq səma altında muzeyləri xatırladan

məbədləri, sarahları, amfiteatrları və digər qədim tikililəri ilə diqqəti cəlb edən Tunis, Sfaks, Kayruan və Sus şəhərləri turistlərin toplaşdığı əsas mərkəzlərdir.

6. Tunis Respublikasının əsas turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.

Tunis turizm mərkəzi Aralıq dənizindən bir qədər aralı, iki gölün arasında yerləşən ölkə paytaxtı olan Tunis şəhərini əhatə edir. Tunisi “Məğribin ətirli gəlini” adlandırırlar. Şəhər iki hissədən qədim və yeni məhəllələrdən ibarətdir. Məscidi olan Kasba iç qalası Mədinə adlanan qədim şəhərin mərkəzi hissəsində yerləşir.

Yeni şəhərdə otellərin, turizm komplekslərinin, villaların tikintisində ərəb memarlığı üslubundan geniş istifadə edilir. Tunis şəhərində çoxlu memarlıq abidələri, qədim məscidlər, saraylar, qəsrlər, Belveder (binanın və ya təpənin üstündə müşahidə üçün qüllə, qalaça, eyvan), Afrika florası parkı, Dövlət Universiteti, Müsəlman Universiteti, Ali Rəssamlıq Məktəbi, Paster İnstitutu, Aqronomluq İnstitutu, Okeanoqrafiya İnstitutu, ərəb dilində zəngin kitab fondu olan kitabxana vardır.

Şəhərdən 12 km aralı Karfagen şəhər-dövlətin xarabalıqları yerləşir.

Bordo sarayında Alaun Milli Muzeyində Roma mozaikasının nadir nümunələri kolleksiyası toplanmışdır. Paytaxtda İslam incəsənət muzeyi, XIII əsrə aid darvazalar, Böyük məscid (VIII-IX əsr), Əl-Ksar məscidi (XII əsr, minarə XVII əsr), Əl-Haua məscidi (XIII əsrin əvvəli), XVIII-XIX əsrlərə aid saraylar da vardır.

Kayruan turizm mərkəzində çoxsaylı tarixi memarlıq abidələri vardır və Şərqi Məğribin qədim paytaxtıdır. Ərəblərin Məğribdə tikdikləri ilk məscid Sidi Okbanın adını daşıyır və indi də Şimali Afrika ərəblərinin ziyarətgahıdır.

Sfaks turizm mərkəzində böyük məscid (IX-X əsrlər), şəhər divarlarının qalıqları, saray, Arxeologiya muzeyi, İncəsənət və xalq sənətkarlığı muzeyi turistlərin diqqətini cəlb edir.

Sus turizm mərkəzində Əl-Xələf qülləsi, Kasba-qəsir (hazırda Arxeologiya muzeyidir), Bu-Fatat məscidi, Böyük Məscid (IX əsr), Ribat monastırı (VIII əsr, hazırda İslam incəsənət muzeyidir), Sidi Əli Əmmar məscidi (XI əsr) “Qəhvə Əl-Qübbə” pavlyonu (XI əsr) turistləri daha çox cəlb edir.

Tunis Respublikasının dəniz sahili kurtortlarında istirahətin təşkili üçün çox gözəl təbii imkanlar vardır. Paytaxtdan 60 və 75 km məsafədə yerləşən Xammamət və Nabil ölkənin tanınmış sahil kurtortlarıdır. Şimal sahillərinin ucqarında böyük çimərliyi olan Tabarka kurtortu, cənub-şərq hissədə Qabes kurtortu böyük vahənin mərkəzində yerləşir.

Tunisə məxsus Cəbr adasında da ölkənin mühüm kurtort mərkəzi yerləşir. Cəbr adasında geniş çimərliklər xarici turistləri özünə cəlb edir. Çimərlik turizmi Tunis turizminin aparıcı sahəsidir.

7. Mərakeşin coğrafi mövqeyi, relyefi, iqlim şəraiti və əsas turizm mərkəzləri.

Mərakeş Qərbi Afrikada yerləşir. Əlcəzair, Böyük səhra ilə həmsərhəddir. Ölkə qərbdə Atlantik okeanının, şimalda Aralıq dənizinin suları ilə əhatə olunur.

Relyefi müxtəlifdir. Atlantik okeanı sahillərində yerləşmiş düzənliklər 1600 km-ə qədər uzanır. Ər-Rif, Orta Atlas, Yüksək Atlas (Tubkal dağının ən yüksək nöqtəsi 4165 m) və AntiAtlas dağlarından ibarət dağlıq ərazilər cənub-qərbdən Şimal-şərqə doğru bütün ölkə boyu uzanır. Mərakeşin cənub və cənub şərqində səthi qumlu və daş-kəsəkli Böyük Səhra yerləşir. Mərakeşin iqlimi quru, yayı isti və qışı mülayim, rütubətli Aralıq dənizi tiplidir. Ölkənin şimal-qərb hissəsinə okeanın təsiri böyük olduğundan oranın iqlimi daha yumşaqdır. Mərakeşin daxili rayonlarında iqlim daha kontinentaldır. Yanvarın orta temperaturu 10-12°, iyulunku isə 24-28 dərəcədir.

Kasablanka, Rabat, Mərakeş, Fes, Ucda ölkənin iri şəhərləri, Kasablanka və Tanjer işə böyük limanlardır.

Ölkənin rəsmi adı- Mərakeş Məlikliyidir. Dövlət quruluşuna görə konstitusiyalı monarxiyadır. İnzibati cəhətcə ölkə 37 vilayətə böiünür. Vilayətlər də öz növbəsində profektura, dairə və kommunalardan ibarətdir. 2 mart 1956-cı ildə Mərakeş müstəqil dövlət olmuşdur. Müstəqillik qazanana qədər Fransanın müstəmləkəsi olmuşdur. Ölkə qanunvericiliyi İslam hüququna, həmçinin Fransa və İspaniyanın vətəndaşlıq hüquqlarına əsaslanır. Qanunvericilik hakimiyyəti birpalatalı parlament tərəfindən həyata keçirilir.

Mərakeşdə turizm sürətlə inkişaf edir. Ölkə iqtisadiyyatı üçün sənətkarlıq, kустar istehsal, xüsusilə xalçaçılıq, dulusçuluq, gön-dəri istehsalı, keramika məhsulları xarici turistlər tərəfindən böyük məmnuniyyətlə alındığından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bölgə turistlərinin topladığı əsas mərkəzlər dövlətin paytaxtı Rabat, Kasablanka, Mərrakeş, Feş Meknes şəhərləri, Aralıq dənizi sahilində bir sıra rayonlar və Atlas dağları hesab edilir.

8. Mərakeşin turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.

Rabat turizm mərkəzi ölkənin iri dəniz portu və paytaxtı olmaqla Atlantik okeanı sahilində yerləşir. Şəhər dəniz və avtomobil yolları vasitəsilə ölkənin digər yaşayış məntəqələri ilə birləşir. Şəhərin yaxınlığında beynəlxalq dərəcəli aeroport vardır. Rabat XII əsrdə, bir zaman dəniz quldurlarının istinad yeri olan qədim Sale şəhərinin xarabalıqları yaxınlığında salınmışdır. 1912-ci ildən 1956-ci ilədək Rabat Fransanın Mərakeş protektoratlığı zonasının inzibati mərkəzi olmuşdur.

Müasir Rabat, planlı şəhərsalınması, geniş yaşıl bağları ilə seçilir. Şəhər iki-qədim və yeni hissələrdən ibarətdir. Mədinə adlanan qədim hissə köhnə daş divarlarla əhatə olunmuş, orta əsrlərə aid ərəb şəhərinin cizgilərini qoruyub saxlamışdır. Qüllə-Minarə (hündürlüyü 55 metr), Həsən Məscidi (1195-ci ildə tikilməyə başlamış, sona çatdırılmamışdır), Yaqub əl-Mansur Məscidinin qalıqları (XII əsr), Üdəyya qalası (XII-XVII əsrlər), qala divarlarının dekorativ tağları, Böyük məscid (XIV əsr), Məlik sarayı və s. Rabatın görməli yerlərindəndir. Mərakeşin paytaxtında universitet, bir sıra muzeylər, o cümlədən İncəsənət, Arxeologiya Təbiət elmləri, Poçt, Üdəyya muzeyləri fəaliyyət göstərir.

Kasablanka turizm mərkəzi Atlantik okeanı sahilində yerləşən Kasablanka şəhərini əhatə etməklə iri iqtisadi, mədəni və turizm mərkəzidir. Kasablankada (ərəbcə “Dar əlbeyda”, yəni Ağ ev mənasını daşıyır) çox saylı otellər, restoranlar, gecə klubları və kozinolar vardır.

Kasablanka əhalinin sayına görə ölkənin ən böyük şəhəri, Afrikanın ən işlək portlarından ibarətdir. Şəhərin dəniz sahillərində, müasir avadanlıqla təmin olunmuş, böyük çimərliklər fəaliyyət göstərir. II Həsən Böyük Məscidi, Məlik sarayı, Akvarium turistlərin diqqətini daha çox cəlb edir.

Fes turizm mərkəzi həm də ölkənin ən qədim şəhərlərindəndir. Fesdə əsası 1100 il öncə qoyulmuş müsəlman universiteti fəaliyyət göstərir. Fes şəhərində yerləşən bir çox məscidlər öz memarlıq üslubları ilə seçilir. Şəhərdə Məscid universitet-Qarayun (IX-XII əsrlər), Attarin və Bu-İnaniyyə mədrəsələri, Mokfi hamamı (hamısı XIV əsr), dar-Batxa İncəsənət muzeyi fəaliyyət göstərir.

Meknes turizm mərkəzi “Mərakeşin Versalı” adlanır. Okeandan xeyli aralıda yerləşən Meknesdə Bab-əl Mansur qədim şəhər qapıları, Dar Came məscidi (XIII əsr), İnaniyyə mədrəsəsi (XVI əsr), Dar əl-Maxzen sultan sarayı (XVII əsr), Böyük bazar turistləri maraqlandıran yerlərdir.

Mərrakeş turizm mərkəzi Yüksək Atlasın ətəklərində yerləşən vahə-şəhərdir. Asiya və Avropanın bir çox xalqlarının tarixi ilə sıx əlaqədar olan şəhərin tarixi böyükdür. Mərrakeş turizm mərkəzində yerləşən Dar si Səid və Bert Flint muzeyləri, erkən Mavritaniya memarlığına aid Qütbiyyə məscidinin minarəsi (XII əsr), gümbəzli Qübbə-əl Büruddiyn pavilyonu (XI əsr), Bab-Aqvenau (XI-XII əsrlər) abidələri turistlərin maraq göstərdiyi yerlərdir. Mərrakeş yaxınlığında bir sıra dağ idman mərkəzləri yerləşir.

Cəbəllütariq boğazının sahilində yerləşmiş Tanjer turizm mərkəzi, Avropanın ən yaxın dəniz sahilindən cəmi 15 km-lik məsafədədir. Tanjer dünyanın ən qədim şəhərlərindəndir. E. ə II əsrdə finkiyalılar tərəfindən əsası qoyulmuşdur. Sahil boyu km-lərlə uzanan subtropik bitkilərlə əhatə olunan qumlu çimərliklər istirahət turizminin inkişafı üçün çox əlverişlidir. Əfsanəyə görə Herkules (qədim yunan mifologiyasında ən güclü pəhləvanlardan biri. Herkulesə sitayiş

Yunanıstanda yayılmış, sonra başqa ölkələrə keçmişdir), qızıl alma bitən ağacı axtarmaq üçün buraya “Dünya yollarının kəsişdiyi yerə” gəlmişdir. Müasir Ərəb-Avropa qarışıq həyat tərzini şəhərə xüsusi özünəməxsusluq verir. Görməli yerlər arasında, Mədinə (qədim şəhər) divarlarını, Böyük Məscidi, Kasba qalasını (hamısı XVII əsr), Dar əl-Maxzen sarayını (XVIII əsr), Qədimlik və Foros muzeylərini qeyd etmək olar. Əl-Hoseymə və Kasablankadan şimalda yerləşən Məhəmmədiyyə iri dəniz sahili kurortlar hesab olunur.

Aralıq dənizi və Atlantik okeanı sahillərində Mərakeşin çimərlik ehtiyatları çoxdur. XX əsrin 70-80-ci illərində hökumət dövlətli müştərilər üçün elita tipli turizmin inkişafına köməklik göstərdi. Sonralar kütləvi və ailəvi turizmin inkişafına üstünlük verildi. Nəticədə qiymət siyasətinin göməyi ilə ölkə hətta İspaniya ilə rəqabət aparmağa başladı. Mərakeş üçün əsas turizm bazarı Fransadır (28 faiz). Sonrakı yerləri İspaniya (20%), Almaniya və Böyük Britaniya (hər biri 11%) tuturlar. Şopinq məqsədi ilə ölkəyə Əlcəzairdən gələn turistlərin artımı müşahidə olunur. Xarici ölkələrdən gələn turistlərin sayının müntəzəm olaraq artımı müşahidə olunur. Belə ki, əgər 1988-ci ildə ölkəyə gələn turistlərin sayı 375 min olmuşdursa, bu say 1999-cu ildə 3,8 milyon nəfərə çatmışdır. Xarici turistlərin qəbulu üçün ölkədə 130 minə yaxın mehmanxana və digər yerləşmə vasitələrində yerlər mövcuddur. Mərakeşlilər xarici səfərlərə bir o qədər də həvəs göstərmirlər. Hər il təxminən 1,6-2 milyon mərakeşli xarici səyahətlərdə iştirak edir.

9. Kenyanın əsas turizm mərkəzləri və bölgələri.

Kenya Şərqi Afrikada, Hind okeanı sahillərində yerləşir. Uqanda, Efiopiya, Sudan, Somali, Tanzaniya dövlətləri ilə həmsərhəddir. Kenya yerli, masay dilində “Kee-Niyya” –Bəyaz dağ sözündən yaranmışdır. Yerli əhali olan masaylar ölkənin mərkəzi hissəsində yerləşən sönmüş vulkanı-Afrikanın ikinci ən yüksək zirvəsini (5199m) belə adlandırırlar. Daim qarla örtülü və buludlarla əhatələnmiş bu dağ zirvəsi yerli xalqlar tərəfindən “müqəddəs” hesab olunur.

Dəniz səviyyəsindən yüksəkdə olmasından asılı olaraq, relyef və iqlim xüsusiyyətlərinə görə Kenyanı üç təbii vilayətə ayırmaq olar. Birinci bəyaz qumlu çimərlikləri olan, tropik iqlimli dar sahil zolağı. Ən isti mövsüm sayılan fevraldan aprelədək olan dövr istisna olmaqla, bütün il boyu okeandan əsən küləklər burada havanın hərərətini xeyli azaldır. Sahilə doğru yaxınlaşan yaylalar, həmçinin isti tropik iqlimə malik olan və ölkənin şimalında yerləşmiş çökəklik ərazilər ikinci təbii vilayətə aiddir. Bu hissələr təbii baxımdan xaricilər üçün əlverişli deyil. Üçüncü vilayət, ölkənin içərilərində dəniz səviyyəsindən 600-1000 m yüksəklikdə yerləşmiş dağlıq rayonlardır. Bu vilayət beynəlxalq turizm üçün daha əlverişlidir. Burada günəşli və isti günlər il boyu davam edir, gecələr isə sərin keçir. Demək

olar ki, bu təbii vilayətlərin bütün rayonlarında iki quraqlıq və iki yağışlı mövsüm vardır. Yağışlar leysan xarakterli olur.

Ölkənin əsas çayları: Tapa (Ozi) və Qalanadır. Rudolf və Viktoriya göllərinin bir hissəsi Keniya ərazisindədir.

Nayrobi, Mombasa, Kisumu, Nakuru ölkənin iri şəhərləri, Mombasa və Lamu əsas portlarıdır.

Keniya-prezident üsul-idarəli respublikadır. İnzibati cəhətcə ölkənin tərkibinə 7 əyalət və paytaxtı əhatə edən bir dairə daxildir. Keniya 12 dekabr 1963-cü ildə ölkə Böyük Britaniyadan müstəqillik qazanmışdır. 12 dekabr Müstəqillik günü- Milli bayram kimi qeyd olunur. İcraedici hakimiyyət, dövlətin və hökumətin başçısı olan prezidentə məxsusdur. Qanunvericilik hakimiyyətini birpalatalı parlament-Milli Asambleya həyata keçirir.

Kenyanın əsas turizm bölgələri, nadir milli qoruq-parkları və Hind okeanı sahillərindədir. Nayrobi və Mombasa şəhəri mühüm turizm mərkəzləri kimi tanınır.

Nayrobi Kenyanın mərkəzi hissəsində, dəniz səviyyəsindən 1650 m yüksəklikdə yerləşir. Nayrobi-ölkənin turizm mərkəzi olmaqla həm də əsas sənaye və ticarət mərkəzidir. Şəhərdən keçən dəmiryolu onu Mombasa portu və Hind okeanı sahilləri ilə birləşdirir. Embakasi beynəlxalq aeraportu şəhərin 16 km-liyində yerləşir. Nayrobi Afrikanın ən gözəl şəhərlərindəndir. Şəhərdə universitet, teatr, Milli muzey (Keniya xalqlarının məişət və mədəniyyətlərini xarakterizə edən eksponatlar nümayiş etdirilir) fəaliyyət göstərir. Sorsbi bədii Camiyyə məscidi, Kirporam məscidi, məşhur bazar, 1899-cü ildə ingilislər tərəfindən tikilmiş hərbi istehkam diqqət cəlb edir. Şəhərdə fəaliyyət göstərən ayaqqabı fabrikində turistlərin sifarişi əsasında fil və kərkədan gönündən, ceyran dərisindən müxtəlif ayaqqabılar da hazırlanır. Turist axını nəzərə alınaraq XX əsrin 60-cı illərindən başlayaraq otellərin, kinoteatrların və s. tikintisində diqqət artırılmışdır. Müstəqillik illərində tikilən yeni binalar şəhərin müasir görkəmini müəyyənləşdirir. 1973-cü ildə tikilmiş 30 mərtəbəli silindirik formlu konfrans-mərkəzin ətrafında hökumət binaları kompleksi, "Hilton" tipli göydələn otel, yüksək qülləli parlament və bələdiyyə kompleksi yerləşir.

Ölkənin iri xarici ticarət portu hesab edilən Mombasa turizm mərkəzi olmaqla qədim tarixə malik şəhərdir. Mombasada orta əsrlərə aid Suaxili-Mvita istehkamı qorunub saxlanmışdır. Bu şəhərdə hind məbədləri, müsəlman məscidləri ilə, Şərqi memarlığı, Afrika ənənəvi komaları ilə, qədim yelkənli qayıqlar, müasir laynerlərlə yanaşı addımlayır. Hind okeanı sahilləri turizm bölgəsi istirahət məqsədli turizmin təşkili üçün çox əlverişlidir. Palmalarla əhatə olunmuş qumlu çimərliklər on kilometrə uzanır. Çimərliklər okean tərəfdən mərcan rifləri ilə

mühafizə olunur. Lamu, Kipini, Malindi, Kilifi, Şimoni sahil kurortları turistlər və istirahət edənlər arasında daha çox tanınır.

Milli parklar və qoruqlar turizm bölgəsi xarici turistlərin daha çox marağına səbəb olur. Keniyada onlarla belə park və qoruq vardır. Paytaxtın yaxınlığında yerləşən Nayrobi milli parkında 14 min vəhşi heyvanın 40 növü təbii şəraitdə saxlanılır.

Safari sözü Keniyada yaranmışdır. Mənası suaxali dilində “səyahət etmək” və ya “səfərə çıxmaq” kimi başa düşülür. Safarinin bir neçə növü vardır: klassik (ovçuluq) və yeni növləri savannada piyada gəzinti, fotosafari, sualtı safari və s. Tsavo ölkənin ən iri milli parkıdır. Burada şir, kərgədan, tropik Afrikanın fauna aləminin digər çox saylı nümayəndələri, o cümlədən 20 mindən artıq fil saxlanılır. Parkın ərazisi təxminən 8 min kv. mildir. Bu ərazidə mineral mənbələr, şlalələr (o cümlədən məşhur Luqarde şlaləsi), ümumiyyətlə mənzərəli landşaft sahələri çoxdur.

Turistlərin vəhşi heyvanların təbii şəkildə həyatını müşahidə etmələrinə imkan yaratmaq məqsədi ilə milli park və qoruqlarda ətraf mühitə yaxşı uyğunlaşan otellər tikilir. Bu baxımdan Averdi milli parkı daha çox tanınır, burada möhtəşəm tropik ağacın üstündə ”Tritops” mehmanxanası qurulmuşdur.

Digər milli parklar arasında Amboseli nadir heyvanlar qoruğu; milyonlarla flaminqoların uçub gəldiyi Nakuri gölü milli parkı; Keniya dağları, Viktoriya və Barinqo gölləri və Naivaşa gölü yaxınlığındakı milli parklar; Mara, Meru heyvan qoruqları xüsusilə seçilir.

Daxili Keniyanın kurort mərkəzləri arasında Nakuru, Naivasa, Nyeri, Embu daha çox tanınır. Tape, Vitu, Kipini, Mambrun və digər yaşayış məntəqələrində orta əsrlər suaxili mədəniyyətinin çiçəklənmə dövrünün möhtəşəm tikililərinin xarabalıqları saxlanılmışdır. Malindidən bir qədər aralı sıx tropik meşənin daxilində qədim Qedi şəhərinin qalıqları aşkar edilmiş və onlar toxunulmaz milli mədəniyyət abidəsi elan olunmuşdur.

Tanzaniya, ABŞ, Böyük Britaniya və Almaniyadan Keniyaya daha çox turist gəlir. Keniyaya gələn xarici turistlərin sayı ildən-ilə artır. Bunu müxtəlif illərdə ölkəyə gələn turistlərin sayını müqayisə etməklə daha aydın görmək olar. Məsələn 1964-cü ildə Keniyaya 65 min gəlmişdirsə, 1972-ci ildə 444 min, son illərdə isə bir milyona yaxın turist gəlmişdir.

Turizmdən orta illik daxilolmalar 500 milyon ABŞ dollarından çoxdur. Xarici turizm xarici valyuta qazanılmasının mühüm mənbəyinə çevrilmişdir. Keniyalılar xarici səfərlərə o qədər də həvəs göstərmirlər. Hər il orta hesabla 350 min Keniyalı xarici səfərlərdə iştirak etmişdir.

10. CAR-ın coğrafi mövqeyi, iqlim şəraiti və əsas rekreasiya ehtiyatları.

CAR-ı Afrika qitəsinin cənubunda yerləşir. CAR-sı Botsvana, Nambiya, Mozambik, Svazilend və Zimbabve dövlətləri ilə həmsərhəddir. Ölkənin şərqində Lesoto Krallığı yerləşir. Qərbdə Atlantik , cənubda və şərqdə isə Hind okeanlarının suları ilə əhatə olunur. Marion və Şahzadə Eduard adaları da CAR-ın tərkibinə daxildir.

Ölkə Cənubi Afrikanın hamar dağlıq ərazisinin geniş bir hissəsində yerləşir. CAR-ın ən yüksək zirvəsi olan Katnin-Pik dağı (3660 m) şərqdəki əjdaha dağları ərazisindədir. Cənubda nisbətən alçaq Kap dağları uzanır. Qərbdə Namib səhrası, şimal-qərbdə isə Kalaxari səhrasının cənub hissəsi yerləşir.

Əsas çayları Narinc (Oranj) və Limpopodur.

Ölkə ərazisində orta illik temperatur 12-20 dərəcə aralığında dəyişdiyi üçün beynəlxalq turizmin inkişafına şərait yaradır. 2000 m yüksəklikdə şaxtalar və qışda qar yağması müşahidə olunur. Keyptaunda orta illik temperatur 21 dərəcəyə çatır. Qəş fəslilə quru dövürdür. Yağış mövsümü oktyabrdan-aprelədək davam edir.

Keyptaun, Yohannesburq, Durban, Pretoriya və Port-Elizabet ölkənin iri şəhərləri, Durban, Keyptaun və Port-Elizabet isə mühüm portlarıdır.

Dövlət quruluşuna görə CAR respublikadır. İnzibati cəhətcə ölkənin tərkibinə doqquz əyalət daxildir. CAR-sı 31 may 1910-cu ildə Böyük Britaniyadan müstəqillik qazanmışdır. 31 may-Milli bayram kimi qeyd olunur. Dövlət və hökumət başçısı-prezident, Ali qanunverici orqan isə parlamentdir.

Ölkənin iri şəhərləri mənzərəli dəniz sahili istirahət bölgələri, çoxsaylı milli parkları turistlərin topladığı əsas mərkəzlərdir. CAR-da içərisində vəhşi heyvanlar olan Kryuger, Xluxeve Kalaxari-Xemsbok kimi təbii parklar fəaliyyət göstərir. Adbo milli fil parkı Port-Elizabet, Zebra milli parkı isə Kradok şəhəri yaxınlığındadır. Transilvaniyada ilan parkı fəaliyyət göstərir. Pretoriya yaxınlığında Kral gepordları və nadir Afrika giyenələrinin yetişdirildiyi ferma vardır. Ölkənin iri şəhərlərinin görməli yerləri və tarixi-memarlıq abidələri ilə tanışlıq xarici turistlərin marağına səbəb olur.

11.CAR-ın turizm mərkəzlərinin xarakteristikası.

Pretoriya turizm mərkəzi. BU şəhərin əsası 1855-ci ildə qoyulmuş və o zaman CAR Burlarının (Transvaal) ilk prezidenti Andriyes Pretoriusun şərəfinə adlandırılmışdır. Gözəl inzibati binalar, geniş meydanlar, yaraşlıq xiyabanlar Pretoriyanın bugünkü mənzərəsini təşkil edir. Bələdiyyə bədii qalereyası (Cənubi

Afrika incəsənəti), Bədii muzey (XVII əsr holland rəssmlarının əsərlərindən ibarət kolleksiya), CAR-ın ilk prezidenti Paul Kryugerin ev muzeyi, hərbi muzey, gözəl zoopark Ptetoriyanın görməli yerlərindəndir.

Yohannesburq turizm mərkəzi. Bu şəhər CAR-ın qızıl çıxarma sənaye mərkəzidir. Şəhərin 55 şaxtasında dünya üzrə qızılın təxminən 60%-i çıxarılır. Zəhri görünüşü və çılğın həyat ritminə görə onu çox vaxt “Kiçik Amerika” adlandırırlar. Burada 20-30 mərtəbəli binalarda mehmanxanalar, dağ-mədən şirkətlərinin idarələri, sığorta cəmiyyətləri, banklar və s. yerləşir. Heç bir Cənubi Afrika şəhərində turistləri maraqlandıran bu qədər fənis kortları, qolf oyunu meydançaları, üzgüçülük hovuzları yoxdur.

Cənubi Afrika qayaüstü rəsmlər muzeyi, Afrikan muzeyi, Geologiya muzeyi, Nəqliyyat muzeyi, Qold-Rifsiti mədəniyyət mərkəzi şəhərin görməli yerləri arasında xüsusilə seçilir.

Keyptaun turizm mərkəzi. Bu şəhər ölkənin böyük poru və işgüzar mərkəzidir. Parlamentin iqamətgahı, Afrikanın cənubunda ən qədim kitabxana və universitet burada yerləşir. Adderli-strit baş küçəsində gözəl binalar, bahalı otellər, mağazalar, müxtəlif şirkətlərin idarələri və banklar yerləşir. Keyptaun müasir səviyyəli çimərlikləri olan ölkənin əsas dəniz sahili kurortlarındanndır. Görməli yerlərindən Milli Qalereyanı (XVII əsr holland və flamand rəssamlarının əsərlərinin zəngin kolleksiyası), Cənubi Afrikanın mədəniyyət tarixi muzeyini, 1665-ci ildə hollandlar tərəfindən tikilmiş qədim qəsri, Reformat kilsəsini (1699-cu il), Qədim Ratuşa (1755-ci il) və parlament binasını qeyd etmək olar.

Port-Elizabet turizm mərkəzi. Şəhərin görməli yerlərindən olan Okeanarium, Frederik istehkamı (1799-cu il), Kral VI Georqun bədii qalereyası (Britaniya və Cənubi Afrika mədəniyyətləri kolleksiyası) tyristlərin marağına səbəb olur.

Durban turizm mərkəzi. Port şəhəri olan Durbanın dəniz tərəfdən gözəl görüntüsü var. Möhtəşəm çoxmərtəbəli binalarda əsasən otellər, sanatoriyalar və pansionatlar yerləşir. Ensiz sahil zolağında lazımı avadanlıqla yaxşı təmin olunmuş qumlu çimərliklər uzanır. Durban Cənubi Afrikanın ən yaxşı və ən məşhur dəniz kurortudur.

İst-London turizm mərkəzi. Bu şəhərdə turistlərin xoşuna gələn zoopark, muzeylər və akvarium vardır. 65 milyon il öncə yaşamış lələkli yelpikləti olan balıq (tselakant) burada saxlanılır.

CAR öz təbii sərvətləri, coğrafi mövqeyi, yumşaq iqlimi, zəngin, füsunkar təbiəti və heyvanlar aləmi ilə həm biznesmenlərin, həm də ən tələbkar turistlərin diqqətini cəlb edən ekzotik güşələrdən biridir.

Ölkəyə gələn turistlərin 50%-i Böyük Britaniyanın payına düşür. İkinci yerdə Almaniya turistləri durur.

Ölkədə turizm biznesinə mənfi təsir göstərən amillər də mövcuddur. Bu ilk növbədə ölkədə cinayətkarlığın yüksək səviyyədə olması ilə izah olunur. Hökumət polis orqanları ilə birgə turistlərin təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün irimiqyaslı proqram həyata keçirir.

Yohannesburq, Keyptaun və Durbanın hava portlarında turistlərə yardım xidməti sahələri yaradılmışdır. Onların əsas vəzifələri səyahətçilərin və onların yüklərinin təhlükəsizliyini təmin etmək, turistlərə lazımi məlumatlar vermək və digər yardımlar göstərməkdən ibarətdir.

Ölkə turizmində ildən-ilə artım müşahidə olunur. Məsələn 1998- ci ildə ölkəyə 5,9 milyon turist gəlmişdirsə, 1999-cu ildə bu say 6,0 milyonu ötmüşdür. Xarici turistlərin qəbulu üçün ölkədə 111 mindən artıq mehmanxana və digər yerləşdirmə vasitələrində yerlər mövcuddur. Cənubi Afrikalılardan xarici səfərləri də ildən-ilə artır. Hər il orta hesabla 4 milyona yaxın Cənubi Afrika vətəndaşı xarici səfərlərdə iştirak edir.